

Dr Eva Haljecka (1869–1947) prva žena hirurg i ginekolog u Srbiji

Dr. Eva Haljecka (1869–1947) first female surgeon and gynecologist in Serbia

Strahinja Babić¹, Aleksandra Marjanović², Gordana Stanković-Babić^{2,4},
Nevena Babić², Rade R. Babić³

¹Dom zdravlja Niš, Srbija

²Medicinski fakultet Univerziteta u Nišu, Srbija

³Centar za radiologiju, KC Niš, Srbija

⁴Klinika za očne bolesti, KC Niš, Srbija

Apstrakt

Dr Eva Haljecka rođena je 1869. u Poljskoj, a preminula je 1949. godine u Beogradu (Jugoslavija). Bila je prva žena hirurg i genekolog-akušer u Srbiji i Jugoslaviji. Izvela je 1910. godine prvi carski rez u Nišu. Dužnost upravnik Okružne bolnice u Nišu vršila je u tri navrata – za vreme balkanskih ratova, u Prvom svetskom ratu i posle Prvog svetskog rata. Dr Eva Haljecka je prva žena lekar koja je u to vreme, u ondašnoj Srbiji, tražila potpunu ravnopravnost ženskih lekara sa muškim, i bila je prva žena lekar Srbije koja je to priznanje dobila. O njoj su pisale nemačke novine *Illustrirte Zeitung*, i o ženama lekarima iz Srbije: Dragi Ljočić, Darinka Maletić-Banković, Mariji Vučetić-Prita i Ljubici Đurić. Dr Eva Haljecka prihvatila je Srbiju kao novu otadžbinu i učinila je za nju sve što je mogla.

Ključne reči: dr Eva Haljecka, ginekolog, akušer, hirurg, Srbija

Abstract

Dr. Eva Haljecka, a Jew of Polish origin, was born on 1869 in Poland, died on 1949 in Yugoslavia, Belgrade, was the first woman surgeon and gynecologist-obstetrician in Serbia and Yugoslavia. Carried out on 1910 the first caesarean section in Niš. She was a duty manager in district hospital in Niš in three occasions – during the Balkan wars, in the World War I and after the World War I. Dr. Eva Haljecka was the first woman doctor of that time in Serbia who seek the full equality between male and female doctors and she was awarded for that. German newspaper *Illustrirte Zeitung* wrote about her and also about other women doctors – Draga Ljočić, Darinka Maletić-Banković, Marija Vučetić-Prita and Ljubica Đurić. Dr. Eva Haljecka accepted Serbia as a new homeland and made it for her all that he could.

Key words: Dr. Eva Haljecka, gynecologist-obstetrician, surgeon, Serbia

Uvod

Dr Eva Haljecka (rođena je 1869. u Poljskoj, a preminula 1949. godine u SFR Jugoslaviji, u Beogradu) je prva žena hirurg i ginekolog akušer u Srbiji i Jugoslaviji, poljskog i jevrejskog porekla (Slika 1) (1–17). Izvela je prvi carski rez u Nišu 1910. god. Bila je cenjena u struci i javnosti, kao i među pacijentima. Dr Eva Haljecka je bila prva žena lekar koja je u to vreme hrabro i smelo digla glas u javnosti tadašnje Srbije i tražila potpunu rodnu ravnopravnost ženskih lekara sa muškim i bila je prva žena lekar Srbije koja je to priznanje dobila (1).

Rođena je u kući svojih rođaka, u jednom malom poljskom selu, negde u pograničnom prostoru Poljske prema Carskoj Rusiji. Na rođenju teška nesreća, majka joj pri porođaju umire. Rođaci novorođenu devojčicu odnose njenom ocu Marku Haljeckom, građevinskom inženjeru koji je u to doba radio na putogradnji negde na Kavkazu. Zbog očeve prirode poslao je Eva Haljecka živi i raste uz svog oca u raznim gradovima Evrope: Odesa, Kijev, Baku, Kišenjev, Beč, Ciri, Beograd. Osnovno i srednje obrazovanje stiče u Odesi i Kijevu. Godine 1886. upisuje Medicinski fakultet u Bernu, a diplomirala je na Medicinskom fakultetu u Cirihi 15. jula 1891. godine. Nakon sticanja

Slika 1. Dr Eva Haljecka (1869. g., Poljska – 1949. g., Jugoslavija, Beograd) prva žena hirurg i genekolog-akušer u Srbiji i Jugoslaviji i prvi akušer koji je uradio carski rez u Nišu (1910) i prva žena akušer koja je to učinila na jugoslovenskim prostorima

akademskog zvanja doktora medicine Eva Haljecka odlazi u Beč u Univerzitetu ginekološko-akušersku kliniku radi specijalizacije, koju obavlja kod profesora dr F. Šaute-a i dr Verthajm-a.

Stekavši zvanje specijalista iz ginekologije i akušerstva dr Eva Haljecka vraća se ocu (1896) koji je u to vreme živeo i radio u Beogradu na poslovima stručnog rukovodioca izgradnje beogradskog pristaništa i planifikacije obale Dunava. Posle položenog državnog stručnog ispita dr Eva Haljecka se zapošljava i radi u odeljenju za ženske bolesti u Beogradu, a potom u Okružnoj bolnici u Nišu, u kojoj je 14. februara 1924. godine bila razrešena dužnosti (1–4, 6–9, 12–14).

Dr Eva Haljecka bila je udata za poznatog sudiju Kostu Petkovića iz Beograda, sa kojim je dobila ćerku Veru, da bi se kasnije od njega razvela.

Ilustrovane novine o ženama aktivnim lekarima

Ugledne nemačke novine *Illustrirte Zeitung* bile su novine koje su tokom XIX veka izlazile u Lajpcigu i Berlinu, a koje su između ostalog objavljivale i kolumne iz nauke. U broju od 24. marta i 14. jula 1898. objavile su tekst dr Ane Runov (Anna Ruhnnow) pod naslovom *Aktivne lekarke sadašnjosti* sa prigodnim fotografijama. Prikazane su slike i biografije sledećih

žena lekara: Emily Blackwell, Elizabeth Blackwell, engleskinje koje su živele i radile u Americi, Franziska Libutius, Emilie Lebmus, Anna Ruhnnow, Elisabeth Winterhalter, Agnes Bluhm, Erica Gräfin doktorke iz Nemačke, Adams-Lehman engleskinja koja je živele i radila u Nemačkoj, Pauline Ploess, Leonore Welt, Anna Deer, Josephine Sürcher, Maria Bögtlin iz Švajcarske, Karoline Widerström iz Švedske, Gabrielle Bossaner, Roja Butiata-Rerschbaumer iz Austrije, Alexandra Archangelskaja iz Rusije, Marie Schulz iz Francuske, Teodora Rajewskaja iz Poljske, Bohuslawa Red iz Češke i pet žena lekara iz Srbije – Draga Ljočić, Eva Haljecka, Darinka Maletić-Banković, Marija Vučetić-Prita i Ljubica Đurić.

Dr Ana Runov u članku o aktivnim ženama lekarima tog doba u *Illustrirte Zeitung* od 24. marta 1898. godine započinje: „Skoro pola veka razvoja ženske lekarske prakse možemo prikazati na osnovu priloženih biografija i fotografija aktivnih lekarki sadašnjice. Svaka je pionirka i skautkinja čiji tihi, stalni radni put znači moralnu borbu za sveta dobra njihovog posla i za čovečanstvo. Sve su bile pobeđničke borkinje i mnogo su doprinele postizanju časnog položaja u lekarskoj profesiji. Među mnogima koje su posvećene svom pozivu teško je bilo od velikog broja dostojnih izvršiti mali izbor. Danas donosimo jedan grupni portret sa namerom da dodamo i druge...”

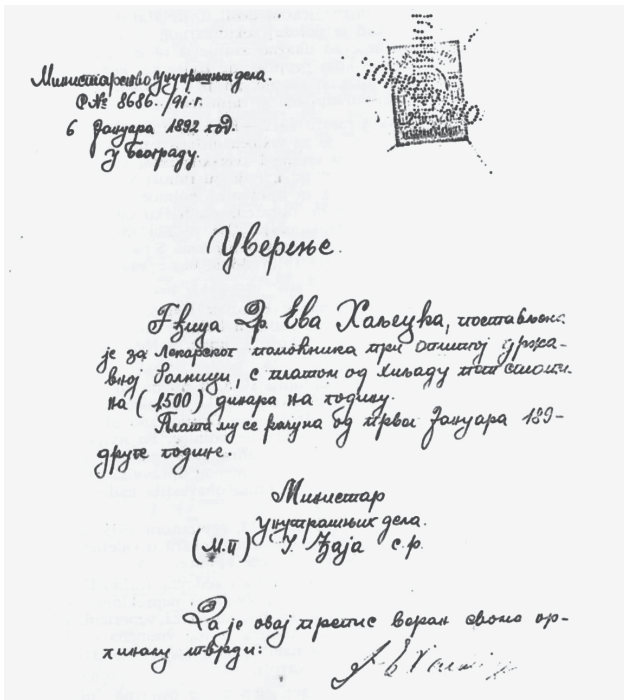
U novinama *Illustrirte Zeitung* od 14. jula 1898. godine izlazi nastavak članka dr Ane Runov o aktivnim ženama lekarima Evrope: „U prethodnom broju smo objavili grupnu sliku aktivnih lekara sadašnjosti kojoj sada dodajemo drugu nadajući se da će nam kasnije biti moguće da naše čitaoce upoznamo sa još više predstavnica ovog zvanja...” U nastavku teksta dr Ana Runov piše: „...Danas nećemo da propustimo ... da dopunimo podacima o pet saradnica bolnice u Beogradu s tim da smo rad gospođice dr Drage Ljočić predstavile u prethodnom broju... Gospođa dr Eva Haljecka Petković rođena je 1869. godine, promovisana 1891. godine u Švajcarskoj i odonda uspešno praktikuje u Beogradu kao asistentkinja u tamošnjoj bolnici...”

Naučni i stručni rad dr Eve Haljecke

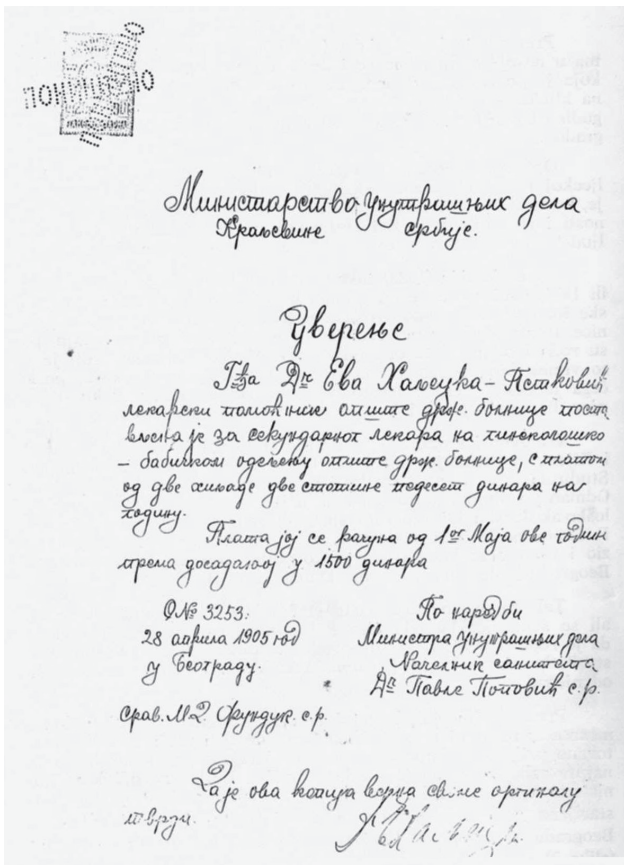
Dr Eva Haljecka prvi posao dobija 6. januara 1892. godine. odlukom Ministra unutrašnjih dela Srbije kao lekarski pomoćnik pri Opštoj državnoj bolnici u Beogradu s platom od „1.500 dinara na godinu” (Slika 2) (1).

Odlukom istog ministarstva 28. aprila 1905. godine g-đa dr Eva Haljecka Petković, lekarski pomoćnik Opšte državne bolnice biva postavljena za sekundarnog lekara na ginekološko-babičkom odeljenju Opšte državne bolnice u Beogradu, s platom od „dve hiljade dvesta pedeset dinara na godinu” (Slika 3) (1).

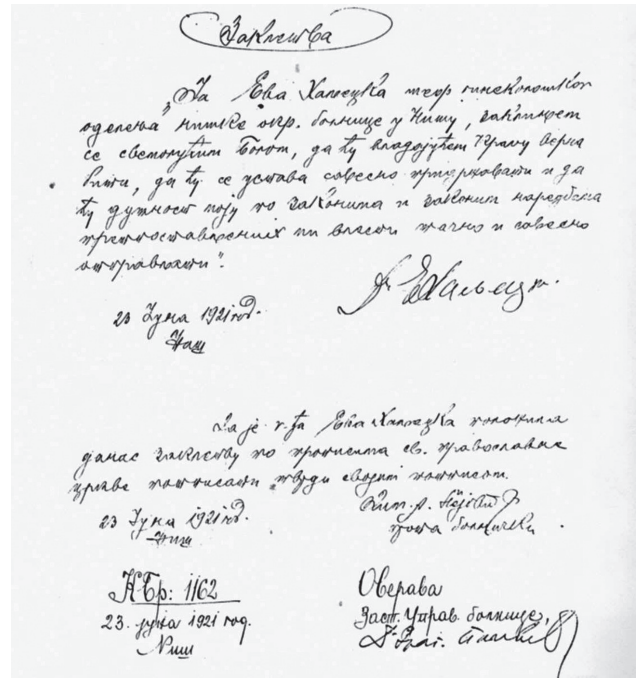
Dr Eva Haljecka je 3. januara 1920. godine postavljena za šefa Ginekološkog odeljenja Okružne

Slika 2. Uverenje Ministarstva unutrašnjih dela Kraljevine Srbije N° 8686, od 6. januara 1892, po kojem je gospođica dr Eva Haljecka postavljena za lekarskog pomoćnika pri Opštoj državnoj bolnici u Beogradu

Slika 3. Uverenje Ministarstva unutrašnjih dela Kraljevine Srbije N° 3253, od 28. aprila 1905. godine, po kojem je gospođica dr Eva Haljecka biva postavljena za sekundarnog lekara na ginekološko-babičkom odeljenju Opšte državne bolnice u Beogradu

Slika 4. Zakletva dr Eva Haljecke po postavljenu za šefa Ginekološkog odeljenja Okružne bolnice u Nišu data 23. juna 1921. godine

bolnice u Nišu, uz obavezu da položi zakletvu po propisima pravoslavne crkve, što je učinila 23. juna 1921. godine: „Ја, Ева Халјецка шеф Гинеколошког одељења нишке окупне болнице у Нишу, заклинјем се свемогућим Богом, да ћу владajuћем карљу верна бити, да ћу се устава савесно придржавати и да ћу дужност моју по законима и законским наредбама предпостављених ми власти тачно и савесно отпављати” (Slika 4) (1, 4, 5).

Dužnost upravnika Okružne bolnice u Nišu dr Eva Haljecka je vršila u tri navrata – za vreme balkanskih ratova, Prvog svetskog rata i posle Prvog svetskog rata. Pored poslova na mestu upravnika i redovne dužnosti lekara na odeljenju dr Eva Haljecka je od oslobođenja Niša neprekidno radila u Holeričnik barakama, u kojima su bili smešteni venerični, očni i drugi bolesnici, koje Engleska bolnica iz tog vremena u Nišu nije primala. Ove barake su se nalazile kod železničke stanice, koja je u to vreme bila van varoši. Rad dr Eve Haljecke sa kolegama u ambulanti prikazan je na slici 5 (17).

Slika 5. Dr Eva Haljecka sa kolegama u ordinaciji

Dr Eva Haljecka bila je učesnik Prvog srpskog kongresa lekara i prirodnjaka održanog 1904. u Beogradu i Prvog sastanka srpskih hirurga održanog 1907. godine. u Beogradu. Na Prvom jugoslovenskom sastanku za operativnu medicinu održanog 1911. godine u Beogradu, dr Eva Haljecka saopštila je rad *Sectio Cesareae*, i učestvovala u diskusiji *O ileusu*.

Dr Eva Haljecki u balkanskim ratovima i Prvom svetskom ratu

Dr Eva Haljecka je za vreme balkanskih ratova 1912–1913 godine prepiskom ministra naznačena za vršioca dužnosti upravnika Okružne bolnice u Nišu.

Za vreme I svetskog rata dr Eva Haljecka je po naređenju ministra od 16. avgusta 1915. određena za upravnika bolnice, zbog bolesti dr Pavla Jeftića, koji je u Nišu 21. februara 1915. godine umro od pegavca, da bi zatim po naređenju ministarstva dobila nečastan zadatak da po povlačenju srpske vojske iz Niša, Okružnu bolnicu u Nišu preda nastupajućem neprijatelju (1–7). Za vreme I svetskog rata dr Eva Haljecka je radila u rezevrvnoj Vojnoj bolnici u Nišu. Od strane bugarskog okupatora dr Eva Haljecka je bila internirana i morala je da radi u bolnici kao zarobljenik, bez prava da koristi svoju kuću u Nišu i bez prava na izlazak u grad. Posle oslobođenja, oktobra 1918, u Nišu su od civilnih lekara radili dr Mladen Grujić, kao okružni fizikus i dr Eva Haljecka, kao lekar Okružne bolnice u Nišu.

Dr Eva Haljecka nosilac je Ordena Svetog Save 5. klase (1913), Krsta milosrđa (1914) i Ordena Svetog Save 4. klase (1915) (11).

Dr Eva Haljecki o rodnoj ravnopravnosti ženskih i muških lekara u Srbiji

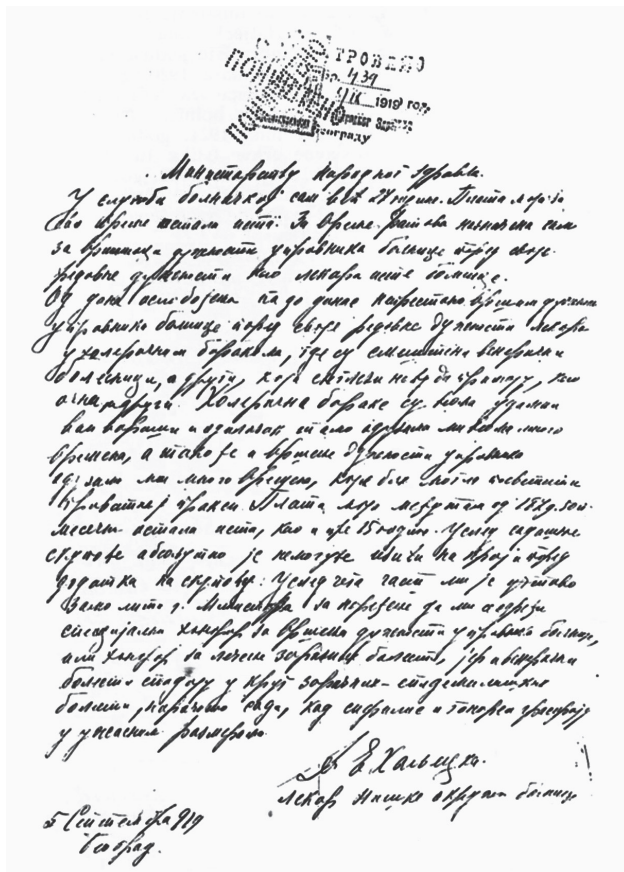
Dositej Obradović je jednom prilikom kazivao „nijedan narod ne može da postane kulturni, ako mu žena ostane u prostoti i varvarstvu”.

U sali „Kolarca”, 15. avgusta 1903. godine, bio je održan do tada jedan od najvećih ženskih mitinga u srpstvu tog doba, na kojem je prisustvovalo više hiljada žena. Na tom skupu akademska slikarka Nadežda Petrović obratila se skupu i govorila preko 90 minuta. Tada je osnovano „Kolo srpskih sestara”, humana i patriotska organizacija, a Nadežda Petrović je postala njen sekretar (8). Za vreme Prvog svetskog rata legendarna Nadežda Petrović je bila dobrovoljna bolničarka, kojoj su se pridružile Jelena Dimitrijević, Delfa Ivanić, Ljubica Luković, Savka Subotić, Bosa Ranković, Stanislava Sondermajer, Katarina Malivuk i još mnoge druge članice Kola srpskih sestara (7, 9).

Značajan doprinos u uspostavljanju saniteta i organizacije zdravstvene zaštite stanovništva u Srbiji, kao i osnivanju i daljem radu SLD dali su ženski lekari Srbije (10). Dr Eva Haljecka je u borbi za žen-

ska prava tražila rodnu ravnopravnost ženskih i muških lekara u Srbiji (1–4, 6, 7, 15, 16). Čuveno je njeno kazivanje na četvrtom redovnom sastanku Srpskog lekarskog društva održanog 1906. godine u Beogradu. Na ovom sastanku dr Eva Haljecka je svoje kazivanje započela: „Dozvolite gospodo i meni progovoriti koju reč o ovoj sednici, gde se iznenadno progovorilo o našim staleškim interesima. To o čemu hoću da govorim, tiče se nas lekara – ženskinja, koji su kao lekari sa potpuno jednakom spremom i kvalifikacijom veoma zapostavljene spram svojih muških kolega”. U nastavku izlaganja dr Eva Haljecka kaže: „Mogu da napomenem, iako se Srbija nalazi u tom sretnom stanju, da broj ženskih ne prelazi broj muških, kao što to vidimo u Engleskoj, Nemačkoj, Švedskoj, Švajcarskoj itd. Te svaka ženska prema tome može odgovoriti svom prirodnom pozivu: biti majka, žena, domaćica, ili bolje reći, baš usled toga, prinuđena je boriti se za svoj i svoje dece opstanak... Životna borba za opstanak i materijalno osiguranje u svim društvenim redovima biva sve teža i teža, i glava porodice, muž ili otac u većini slučajeva, nije više u stanju da osigura egzistenciju pojedinih članova svoje porodice, naročito kad znamo da većina slobodnih profesija stoji u državnoj službi... Šta da radi žena, kad joj se muž razboli, kad nema nikoga da izdržava nju, bolesnog muža i decu? Šta da radi žena kad joj muža po paragrafu 76 građ. zak. odpušte iz službe, a njemu nedostaju 3 dana do roka, kada bi imao prava na veoma mizernu penziju? Šta da radi žena, kad ostane udovica sa 2–3 dece sa penzijom od 50–60 dinara, kako će onda da vrši svoju, prirodnom određenu zadaću, kao dobra majka???” Zatim, dr Eva Haljecka zbori: »Da predem na nas ženske lekare. Država traži od nas potpuno jednake kvalifikacije kao i od naših muških kolega, a međutim, određuje nam veoma uzan delokrug rada. Mi ženski lekari možemo u Srbiji da budemo samo lekari – pomoćnici po bolnicama, sa platom od 125 dinara od početka pa do groba. Međutim, po zakonu od 30. marta 1881. g. lekarski pomoćnici mogu biti nesvršeni, nekvalifikovani lekari, čija je dužnost po bolnicama samo inferiorna, jer ne smeju sami lečiti bolesnike, niti prepisivati lekove, niti pak imati pravo prakse. Država se koristila međutim sa nama, ženskim lekarima, postavljala i postavlja nas još i sada na mesta lekarskih pomoćnika, eksploatiše naš rad, i ako se u toku dugih godina uvidelo, da smo potpuno sposobne za samostalan rad. Kolega dr Draga Ljočić, koja je 15 godina provela kao lekarski pomoćnik u Opštoj državnoj bolnici u stvari je sasvim samostalno vodila ondašnje žensko odeljenje u toj bolnici; dr Ljubica Đurić za vreme trogodišnje bolesti šefa unutrašnjeg odeljenja dr Sv. Antanasijevića, potpuno je zamenila svoga šefa, a ženski lekarski pomoćnik na ginekološkom odeljenju samostalno vodi ginekološko i babičko odeljenje.

Ali i pored svega toga, što smo na radu iskazali svoju sposobnost, i spremu i stekli za vreme službe kvalifikacije, da se u činovničkoj jerarhiji podignemo

Slika 6. Zahtev dr Eve Haljecke podnet Ministru narodnog zdravlja za povećanje plate

više, mi smo o danas samo lekarski pomoćnici sa istom zaradom, dok su međutim naše muške kolege postali šefovi odeljenja, sreski lekari, okružni fizikusi itd.

Mi ženski lekari, ne možemo postati sreski lekari ne zbog toga, što ne bi imali podjednake sprema sa našim muškim kolegama, no isključivo zbog toga, što se predpostavlja, da nećemo moći savladati čisto fizičke teškoće, koje su skopčane sa pozivom svakog lekara. Ali je ovo mišljenje merodavnih faktora potpuno bezrazložno, jer u Srbiji nema niko iskustva u tom pitanju, dok međutim stečeno iskustvo u drugim zemljama govori sasvim obratno. Najviše se iskustva u tom pitanju ima u Rusiji. Tamo su 30% sreskih lekara ženske, i one su se u tome teškom i napornom radu, usled specijalno ruskih uslova, života pokazale veoma

Literatura

1. Milojević V. Dr Eva Haljecka-Petković (1870-1947) – prva žena lekar u Nišu i prva žena ginekolog-akušer na tlu današnje Jugoslavije. Acta medica Medianae 1990; 29 (2): 107-24.
2. Živić R, Živić M. Život i delo Vojislava Milojevića povodom petnaestogodišnjice Muzeja zdravstvene kulture. Acta medica Medianae 2000; 39(4): 71-8.
3. Berić B. Dr Eva Haljecka (1870-1947) prva žena akušer-ginekolog u jugoslovenskim zemljama. Jugosl Ginekol Opstet 1983; 23 (3-4): 95-9.
4. Živić R. Velikani niške medicine. Niš: Prosveta; 1997.

sposobne tako da mnogi srezovi traže za svoje lekare isključivo ženske.

I kad može ženski lekar, savladati posao u ruskom srezu, čiji je početak ravan skoro čitavoj Srbiji, zašto ne bi mogle mi savladati te napore i fizičke teškoće u blagoj i pitomoj Srbiji?”

Srpski arhiv je pod poglavljem „Lične vesti”, pored ostalog, u septembru 1919. godine objavio: „Postavljeni su prvi profesori našeg medicinskog fakulteta i to dr Milan Jovanović Batut za higijenu i dr Vojislav Subotić stariji za hirurgiju. Neka je srećan početak!

Jedva jednom pošlo se pravilnim putem, da se i ženskim lekarima daju ukazana zvanja, te je time izvršena potpuna ravnopravnost ženskih lekara sa muškim. Ukazom naslednika prestola postavljeni su:

Dr Eva Haljecka i Dr Neda Jovanović, za sekundarne lekare u niškoj okružnoj bolnici, Dr Jelena Popović, Dr Božana Bartoševa i Dr Slavka Mihajlović za sekundarne lekare u Opštoj državnoj bolnici u Beogradu, i Dr Sofija Lješević za sekundarnog lekara u Požarevačkoj okružnoj bolnici.”

Borba dr Eve Haljecke za rodnom ravnopravnošću i izjednačavanjem ženskih i muških lekara vidi se i u njenom zahtevu podnetom Ministru narodnog zdravlja za povećanje plate (Slika 6).

Zaključak

Dr Eva Haljecka Poljakinja po rođenju, Jevrejka po narodnosti, Srpkinja po duši prihvatila je Srbiju kao novu otadžbinu i za nju je učinila sve što je mogla. Vođena majčinskom ljubavlju i instinktom rađanja novog vrednog života dr Eva Haljecka imala je hrabrost i smelost da se opredeli za tako tešku specijalizaciju i da se njome uspešno bavi. Dr Eva Haljecka je bila jedna od onovremenih žena lekara sveta koja se borila sa predrasudama, ponižavanjima i nepoštenim odnosom u struci. Upornost i ljubav prema poslu učinili su da dr Eva Haljecka bude prva žena hirurk i genekolog-akušer u Srbiji i Jugoslaviji, prvi ginekolog-akušer koja je u Nišu 1910. godine izvela prvi carski rez, prva žena lekar koja je hrabro i smelo digla glas u javnost tadašnje Srbije da traži potpunu rodnu ravnopravnost ženskih lekara sa muškim i prva žena lekar Srbije koja je to priznanje dobila.

5. Babić RR. Nadežda Petrović – slikarka i bolničarka. Vojnosanit Pregl 2008; 65 (10): 783-6.
6. Pavlović B. Istorija srpske medicine. Beograd: Sventovid; 2002.
7. Gavrilović V. Žene lekari u ratovima 1876–1945 na tlu Jugoslavije. Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije. Beograd: 1973.
8. Milojević M. Dr Eva M. Haljecka - Petković (1870–1947). Prva žena lekar u Nišu i prva žena ginekolog - akušer na tlu dananje Jugoslavije. Acta medica Medianae 1990; 29 (2): 107-4.
9. Milojević M. Prva žena ginekolog i akušer u Beogradu, Srbiji, na tlu današnje Jugoslavije i na Balkanskom poluostrvu i prva žena

- lekar u Nišu dr Eva M. Haljecka-Petković (1870-1947). Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije, 19: 1-2: 59-70
10. Stojaković G. Prilozi za istoriju ženskog pokreta u Vojvodini i Srbiji tokom XIX i XX veka. www.zenskestudije.org.rs
 11. Marković Lj. Female doctors awarded in Serbian liberation wars during 1876–1878 and 1912–1918. *Vojnosanit Pregl* 2013; 70(9): 891–892.
 12. Živić R. Knjiga o bolnici. Niš: Prosveta; 2002.
 13. Поповић-Филиповић С: Восемьдесят лет спустя после смерти сербского гуманиста и врача д-р Алекса Савич (1878–1928). *Niški vesnik*. 2008; 55-56. <http://www.argfurniture.ru/rastko/delo/13136>
 14. Živić M. Sto pedeset godina od rođenja doktora Pavla Jeftića. *Acta Medica Medianae* 2006; 45(4): 65-6.
 15. Milovanović M. Poznati srpski lekari. Beograd/Toronto: Vojna štamparija; 2005.
 16. Maksimović J. Doprinos lekara iz Vojvodine u uspostavljanju zdravstvene službe u Srbiji i osnivanju i radu Srpskog lekarskog društva. *Med Pregl* 2008; 63 (3-4): 191-203.
 17. Stalna postavka u Muzeju zdravstvene kulture u Pasterovom zavodu u Nišu. Niš, 2020.